

Страшуна Б.А. – Т. 2. – М., 1995. – 311 с.

4. Халиков К.Х. Проблемы судебной власти в Республике Казахстан (теоретические и уголовно-процессуальные исследования) / К.Х. Халиков. – Алматы, 1998. – 23 с.

5. Конституция Российской Федерации: проблемный комментарий. – М., 2000. – 473 с.

6. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 г. – Алматы: Юрист, 2016. – 44 с.

7. Зимапов С. Независимость судьи – фундаментальный принцип правосудия / В кн. Суды и их роль в укреплении государственной независимости: матер. Межд. науч.-практ. конф. 15-16 марта 2001 года. – Астана, 2001. – 17 с.

REFERENCES

1. Chirkin V.E., *Konstitucionnoe pravo, Rossija i zarubezhnyj opyt. M., 1998, 419 (in Russ).*

2. Semenov V.M., *Problemy sudebnogo prava. M., 1983, 12 (in Russ).*

3. *Konstitucionnoe (gosudarstvennoe) pravo zarubezhnyh stran. Pod red. Strashuna B.A., T. 2. M., 1995, 311 (in Russ).*

4. Halikov K.H., *Problemy sudebnoj vlasti v Respublike Kazahstan (teoreticheskie i ugolovno-procussual'nye issledovanija). Almaty, 1998, 23 (in Russ).*

5. *Konstitucija Rossijskoj Federacii, problemnyj kommentarij. M., 2000, 473 (in Russ).*

6. *Konstitucija Respubliki Kazahstan ot 30 avgusta 1995, Almaty, Jurist, 2016, 44 (in Russ).*

7. Zimanov S., *Nezavisimost' sud'i fundamental'nyj princip pravosudija. V kn. Sudy i ih rol' v ukreplenii gosudarstvennoj nezavisimosti. Materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii, 15, 16 marta 2001 goda. Astana, 2001, 17 (in Russ).*

ӘОЖ 35.075 (574)

А.С. САПАРБЕКОВА, Ж.Б. КИНАШЕВА

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті,
Өскемен қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН ОҢТАЙЛАНДЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқару жүйесін оңтайландыру мәселелері қарастырылған. Мемлекеттік басқарудың жағдайын бағалау, талдау мен даму болашағын анықтауда пайдаланылатын бірқатар аспектілер көрсетілген.

Түйін сөздер: мемлекеттік басқару, мемлекеттік аппарат, мемлекеттік қызмет, мемлекеттік саясат, даму жоспары.

ПРОБЛЕМЫ ОПТИМИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В статье рассмотрена проблема оптимизации системы государственного управления в Республике Казахстан. Проанализированы и определены аспекты развития государственного управления, а так же оценена ситуация государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление, государственный аппарат, государственная служба, государственная политика, план развития.

PROBLEMS OF OPTIMIZATION OF SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

In the article consider the problems of optimization of system of public administration in the Republic of Kazakhstan. Analyzed and defined aspects of public administration, as well as assessed the situation of public administration.

Keywords: state administration, political machinery, public service, public policy, plan of development.

Мемлекеттік басқару бұл мемлекеттің қоғамдағы ұйымдастырушылық-реттеушілік және қызметтік функцияларын орындау мақсатындағы заңдық, атқарушылық, соттық және басқа да биліктік қызметтерін жүзеге асыруы болып табылады.

Мемлекеттік басқару теориясының мазмұны – қоғамды басқару институты ретіндегі мемлекеттің маңызды функцияларын, оларды жүзеге асырудың заңдылықтары мен қағидаларын оқып үйрену, басқарудың негізі ретіндегі мемлекеттік саясатты ғылыми негіздеу.

Мемлекеттік басқару түсінігіне көптеген ғылыми еңбектер арналған. Соның негізінде мемлекеттік басқару түсінігін кең мағынада және тар (кәсіби) мағынада түсіндіреді: кең мағынада мемлекеттік басқарудың бірнеше нұсқасы бар:

- мемлекеттің ұйымдастырушылық қызметі (оның органдары арқылы) ретінде;
- мемлекеттік органдардың ұйымдастырушылық орындаушы-бөлуші қызметі;
- мемлекеттің қоғамдық жүйеге билік ету әсері. Осы аталған нұсқалардан мемлекеттік басқару теориясы пәніне мемлекеттің барлық қызметі жататынын байқауға болады.

Мемлекеттік басқарудың жағдайын бағалау, талдау мен даму болашағын анықтауда пайдаланылатын бірқатар аспектілер бар:

1 Рыноктік экономикадағы мемлекеттік басқарудың рөлі мен қызметі және жергілікті басқарудың нығаюы мен даму стратегиясының – Қазақстанның даму стратегиясындағы негізгі міндеті рөлінде дамуы.

2 Басқарудың мақсаты мен принциптері, басқару реформасын жүзеге асырудың негізгі факторлары институционалдық, адамдық және қаржылық ресурстар болып табылады.

3 Мемлекеттік басқарудың жауапкершілігін және басқарудың әрбір деңгейінің белгілі мемлекеттік бағдарламалар мен қызметтермен шығындарды бөлу негізіндегі міндеттері мен рөлін анықтау.

4 Мемлекеттік басқару мен Қазақстандағы жергілікті басқарудың заңдық, нормативтік-құқықтық базасын қалыптастыру, басқару органдарындағы мемлекеттік қызмет кадрларын дамыту [1].

Басқару – басқару субъектісінің объектіні сапалы жаңа жағдайға аударуға мақсатты түрде бағытталған іс-әрекеті.

Басқару әмбебап құбылыс болып табылады, себебі ол барлық қоғамдарда, елдерде, адамдардың қоғамдық қызметінің барлық салаларында және өркениеттің барлығында бар. Басқару процесінің екі жағы бар: басқарушы және басқарылушы. Басқарушы жақты басқарудың субъектісі десе, басқарылушы жақты объектісі деп атайды.

Басқарудың субъектісі – бұл басқарушылық шешімдерді қабылдау өкілеттілігіне ие (басқаларға интеллектуалды) индивид немесе адамдар тобы, яғни бұл басқару органы және де оның негізгі қызметі мен міндеті басқаруды жүзеге асыру болып табылады.

Басқару объектісі – бұл жұмысшылар, ұжымдар, басқа да объектілер, яғни басқару шешімдерін орындайтын, басқару мақсатын жүзеге асыратын адамдар тобы.

2007 жылдан бері Қазақстанда нәтижеге бағдарланған қаржыландыру жүйесі негізінде мемлекеттік басқарудың жаңа үлгісі енгізілуде. Оны пайдалану мемлекеттік бюджетті мақсатты пайдалану және жоспарлауда мемлекеттік органдар қызметінің сапасын арттыруға мүмкіндік берді. Алайда қол жеткізілген табыстарға қарамастан, келесі ресми мәліметтерде көрсетілген кемшіліктер бар. 2014 жыл барысында екі рет республикалық қаржы параметрі анықталды және 25 рет түзетулер жүзеге асырылды [2]. Осы заманғы тиімді мемлекеттік қызметті және мемлекеттік басқару құрылымын құру ел Президентінің «Қазақстан-2050» Стратегиясында, Қазақстанның 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында шешуші міндет ретінде айқындалғаны белгілі. Соған сәйкес, 2011 ж. Елбасының «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту тұжырымдамасы» қабылданды.

Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру мақсатында:

- мемлекеттік басқару жүйесін дамытудың бірыңғай саясатын қалыптастыруды қамтамасыз ету;
- мемлекеттік аппарат қызметінің кәсібилігін және тиімділігін арттыруды қамтамасыз ету;
- мемлекеттік органдардың қызметін халыққа сапалы мемлекеттік қызметтер ұсынуға бағдарлау;
- мемлекеттік аппарат қызметінің айқындылығы мен ашықтығын қамтамасыз ету қажет.

Қызмет көрсету сапасын арттыру үшін заңнамалық негіз жасалды.

Қызметтердің тізілімі мен осы тізілімге енгізілген қызмет көрсету стандарттары бекітілді, Халыққа қызмет көрсету орталықтары арқылы қызмет көрсету басталды. Жұртшылықпен кері байланыс орнату үшін көрсетілетін қызмет сапасын бағалау бойынша тұрғындар арасында әлеуметтік сауалнама жүргізу басталды.

Әкімшілік кедергілерді азайту үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі жеке кәсіпкерлік субъектілеріне қатысты мемлекеттік органдардың рұқсат беру жүйесі мен бақылау-қадағалау қызметін жетілдіру жөнінде шаралар қабылдады.

Мемлекеттік органдардың бақылау қызметтерін ретке келтіру үшін тәуекелдерді басқару жүйесінің негізінде тексерудің кезеңділігін белгілеуге мүмкіндік беретін тетік заңды түрде енгізілді.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту тұжырымдамасын іске асыру Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру саласында қоғамның қажеттіліктерін, жеке және заңды тұлғалардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қанағаттандыру деңгейін арттыруға бағытталған бірыңғай, сындарлы саясат жүргізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осы Тұжырымдамада тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстанда жүргізілген мемлекеттік басқару реформаларының қорытындылары талданды, ағымдағы ахуалды талдау нәтижесінде түйінді проблемалар айқындалды, мемлекеттік басқару жүйесін жаңғыртудың негізгі бағыттары және оны іске асыру тетігі белгіленген.

Соңғы уақытта Қазақстан тұтынушыға бағдарланған (Америка Құрама Штаты, Ұлыбритания, Нидерланды, Канада, Үндістан, Австралия және т.б.) жаңа мемлекеттік басқаруды енгізуге өтуде, ол бойынша мемлекеттік органдардың негізгі мақсаты – құқықтар мен мүдделерді қамтамасыз ету, сондай-ақ халыққа және нарық субъектілеріне жағдай жасау. Тиісінше, негізгі трендті ұстану біздің еліміздің ұлттық экономикасының ерекшеліктерін ескере отырып, сондай-ақ жаңа мемлекеттік басқару қағидаттарын енгізген елдердің мәселелерін ескере отырып қажет болады.

Қазақстанда мемлекеттік сектор қызметінің стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу бағытталуын сақтай отырып, мемлекеттік қызметті тікелей алушылар ретінде азаматтардың қажеттілігіне бағдарлануының негізі қағидатын енгізу ұсынылады.

Азаматтар мен бизнестің барынша жоғары қанағаттандыру кезінде мемлекеттің бәсеке қабілеттілігін арттыру және мемлекеттік қызметтің патриоттық құрамдас бөлігін сақтау қажет.

Мемлекеттік қызметтердің толық тізбесін қалыптастыру мақсатында тұрақты негізде орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар

функцияларын түгендеу және талдау жүзеге асырылатын болады.

Жеке және заңды тұлғаларға көрсетілетін мемлекеттік қызметтер тізілімінде ескерілмеген негізінен орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар көрсететін қызметтерді анықтау үшін мемлекеттік қызметтерді түгендеу заңнамалық актілердің тұрақты мониторингісі арқылы жүргізілетін болады.

Мемлекеттік қызметтерді автоматтандыру, шешімдер қабылдау және мемлекеттік органдар қызметінің нәтижелілік көрсеткіштерінің мәнін түзету кезінде алынған ақпаратты пайдалану үшін мемлекеттік қызметті тұтынушылармен кері байланыс жүйесін құру жұмысы жалғасатын болады.

«Электронды үкіметті» дамыту жөніндегі іс-шараларды мемлекеттік басқару жүйесін реформалау жөніндегі іс-шаралармен үйлестіру және келісу электрондық форматта көрсетілетін мемлекеттік қызметтің санын ұлағайтуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оларды көрсету мерзімдерін қысқартуға, қажетті құжаттардың тізбесін жеңілдетуге ықпал етеді.

Осымен бір мезгілде ақпараттық жүйелерді біріктіру және жетілдіру үдерістерінің жүйелілік үйлестірілуі қамтамасыз етіледі және мемлекеттік органдар жұмысының тиімділігін арттыру деңгейі мен ақпараттық жүйелерді енгізу нәтижесіндегі қызметтер сапасын айқындауға мүмкіндік беретін енгізілетін ақпараттық жүйелерді бағалаудың пәрменді тетігі енгізілетін болады. Бұл тетік «электронды үкіметті» енгізу жөніндегі іс-шараларды мемлекеттік басқару жүйесін реформалау жөніндегі іс-шаралармен үйлестіруге және келісуге мүмкіндік береді.

Осы кезеңде негізгі міндет қажетті ақпаратты берумен байланысты азаматтар мен бизнеске әкімшілік жүктемені азайту, азаматтардың мемлекеттік билік органдарына өтініштерінің санын төмендету және «бір терезе» қағидатын негізге ала отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде мемлекеттік билік органдарының өзара іс-қимылының жеделдігін арттыру есебінен күту уақытын қысқарту болып табылады [3].

Халыққа қызмет көрсету орталықтарының қызметін жетілдіру бойынша кешенді шараларды әзірлеу және іске асыру, біріншіден, тұтынушылардың пікірі мен мүдделерін, сондай-ақ мемлекеттік органдардың мүмкіндіктерін ескере отырып жүзеге асырылатын болады, бұл халықтың қанағаттанушылығын арттыруға және әлеуметтік ширығуды төмендетуге мүмкіндік береді.

Осыған байланысты, негізгі күш мемлекеттік қызмет көрсетудің электрондық нысанын қолдану, құжаттардың саны мен мемлекеттік қызмет көрсетудің жалпы мерзімдерін, сондай-ақ мемлекеттік органдарға жеке барудың сапардың санын қысқарту есебінен халықтың мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылы деңгейін арттыруға бағытталады.

Тұтастай көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын бағалаудың

тиімді жүйесін құруды екі бағытта жүзеге асыру қажет.

Біріншіден, қызметтер көрсетуге қатысатын әрбір қызметкердің жұмысын бағалаумен байланысты мемлекеттік орган көрсететін қызметтің сапасын бағалаудың пәрменді тетіктерін әзірлеу. Екіншіден, қызметтер көрсетуге жауапты әрбір мемлекеттік органда ішкі бақылау қызметін құру және дамытуды қамтамасыз ету.

Басқаша сөзбен айтқанда, мемлекеттік қызметтің жаңа моделі мемлекеттік қызметтердің тұтынушысы ретінде халыққа бағдарлауын болжайды.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастыру мемлекеттік қызметте адами капиталды басқарудың қолданыстағы тетіктерін жаңғырту және жаңаларын құруға бағытталады.

Мемлекеттік қызметке орналасу тәртібін және мемлекеттік қызметшілерді оқыту жүйесін жетілдіру кадрлардың сапалы жаңа деңгейге үздіксіз кәсіби өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Өз кезегінде, мемлекеттік қызметшілердің жұмыс сапасын бағалау мемлекеттік қызмет персоналын басқарудың пәрменді құралы болады және жұмыс нәтижелері негізінде барынша кәсіби және құзыретті қызметкерлерді ынталандыруға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызмет саласында бірыңғай сатылас жүйе құру және жаңа кадрлық саясатты тиімді жүргізу үшін мемлекеттік органдардың кадрлық қызметтері мемлекеттік қызмет істері жөніндегі уәкілетті органдарға әдіснамалық бағынатын болады.

Тұтастай, жоғарыда аталған бағыттарды іске асыру Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарының мемлекеттік қызметті кәсібилендіру бөлігінде аталған нысаналы индикаторларға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері және іске асырудың шешуші тетіктері Қазақстан Республикасы Президентінің жеке актісімен, сондай-ақ өзге де нормативтік-құқықтық актілермен бекітілетін Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметінің жаңа моделі тұжырымдамасында айқындалатын болады.

Мемлекеттік органдарға техникалық қызмет көрсетуді және оның жұмыс істеуін қамтамасыз етуді жүзеге асыратын мемлекеттік қызметші болып табылмайтын қызметкерлердің мәртебесі реттеледі, жолдау тәртібі жүйелендіріледі, тізбесі қайта қаралады және нормативтері әзірленетін болады.

Мемлекеттік аппараттың тиімді құрылымын қалыптастыру және әкімшілік реформаларды басқаруды жақсарту үшін мемлекеттік аппарат қызметінің тиімділігін арттыру мақсатында мемлекеттік органдардың нақты өкілеттіктері мен жауапкершілігін белгілеуге ерекше назар аудару қажет.

Осы жұмыстың негізгі мақсаты экономиканың секторларын дамытудағы мемлекеттің рөлін анықтау және жүргізіліп отырған мемлекеттік саясаттың дәйектілігін қамтамасыз ету болып табылады [3, 4].

Өкілеттіліктерді бөлу мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1) функцияларды оңтайландыру, оның ішінде:

– мемлекеттік органдар мен ведомстволық бағыныстағы ұйымдардың құрылымдық бөлімшелері арасындағы, орталық мемлекеттік органдардың арасындағы, орталық және жергілікті органдар арасындағы мемлекеттік басқару жүйесінің қайталанатын функцияларын алып тастау;

– артық функцияларды, мемлекеттік органдар негізсіз орындайтын функцияларды, ағымдағы экономикалық жағдайларға сәйкес келмейтін функцияларды алып тастау;

– жеткіліксіз функцияларды, ағымдағы экономикалық жағдайға бағдарланған функцияларды қосу;

– функцияларды бөлуде ұтымды ету: мемлекеттік қызмет көрсетуді жақсарту және үйлестіруді жеңілдету үшін ұқсас функцияларды біріктіру, сондай-ақ функцияларды бөлу кезінде мүдделер қайшылығын болдырмау;

– стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу мен орталық және мемлекеттік органдардың миссияларын іске асыру үшін қажетті мемлекеттік функцияларды оңтайлы жинауды әзірлеу;

2) мемлекеттік органдардың оңтайлы құрылымы мен санын айқындау.

Бұл мәселе шешудің негізгі құралы стратегиялық және бағдарламалық құжаттар мен жоспарларды есепке ала отырып, тұрақты және нақты әдіснамалық негізде функционалдық шолулар жүргізу болып табылады, ол жүргізілетін жұмысқа жүйелілік береді.

Жоғарыда көрсетілген іс-шараларды шешу үшін функционалдық талдау жүргізудің әдіснамасы жетілдірілетін болды. Өкілеттілікті бөлу орталық мемлекеттік органдарда ғана емес, жергілікті атқарушы органдарда да жүзеге асырылатын болады. Бұл ретте, елді аумақтық-кеңістіктік дамытудың 2020 жылға дейінгі болжамды схемасын ескере отырып, жергілікті атқарушы органдарды нығайтуды және өңірлердің қажеттіліктерін ескере отырып, олардың санын айқындау мәселелері қаралатын болады.

Өкілеттіліктердің аражігін ажырату қорытындылары бойынша әрбір нақты мемлекеттік органда өкілеттіліктің оңтайлы көлемі, аппараттың оңтайлы саны, басқарушылық және атқарушылық буындар айқындалады, тиісті әкімшілік шешімдерді қабылдаудың рәсімдері оңтайландырылады, орталық және жергілікті басқару деңгейлеріндегі атқарушы билік органдарының тиімді құрылымы жасалатын болады.

Жұмысты ұйымдастырудың тиімділігін арттыру, функционалдық және

құрылымдық оңтайландыру, экономиканың қандай да бір саласын дамытуда маңыздылығын белгілеу бойынша баяндалған тәсілдер қызметі егжей-тегжейлі талданатын билік органына ведомстволық бағыныстағы мемлекеттік мекемелерге қатысты қолданылуы тиіс.

Мемлекеттік басқару жүйесін реформалау үдерісін үйлестіру және жүргізілетін саясаттың келісілгендігі тиімді және нәтижелі мемлекеттік аппарат құруда шешуші рөл атқарады.

Әкімшілік реформаны жүргізуді реформалаудың барлық қатысушыларын үйлестіруді, қол жеткізілген нәтижелер мен мемлекеттік қызметті тікелей алушы ретінде халықтың мүдделігіне үнемі мониторинг жүргізуді жүзеге асырмайынша тиімді басқару мүмкін емес.

Үйлестірудің, ақпаратқа қол жетімділіктің және реформалау үдерісінің қатысушылар арасындағы өзара іс-қимылдың қажетті деңгейін қамтамасыз ету үшін үйлестіру функциясын реформалау үдерісіне қатысатын мемлекеттік органдардың өкілеттіктерінің аражігін нақты ажыратып, жеткілікті өкілеттігі бар мемлекеттік органға бекітіп беру қажет [5].

Әкімшілік реформаны жүргізу жөніндегі ведомствоаралық комиссияның жанында реформалаудың әрбір бағыты бойынша бірыңғай саясатты тиімді іске асыруды қамтамасыз ету мақсатында тұрақты жұмыс тобы құрылатын болады, олар:

– әрбір мемлекеттік органның міндеттері мен функцияларын нақты қалыптастырады, олардың қайталануы мен әкімшілік реформалауды іске асыруға жауапты мемлекеттік органдардың уәкілеттілігін барынша тиімді бөлетін болады;

– әкімшілік реформа барысын мониторингтеу және бағалау, өзі қойған мақсатқа қол жеткізу, сондай-ақ елдегі қалыптасқан әлеуметтік-экономикалық жағдайға және халықтың қажеттілігіне байланысты әкімшілік реформаның курс бағытын түзету тетігін енгізеді.

Әкімшілік реформаларды іске асыруды басқару сапасының жақсаруы көп жағдайда оны іске асыру барысы туралы объективті ақпараттың болуына ғана байланысты емес, сондай-ақ әкімшілік реформаның мақсаттары мен міндеттерін азаматтар мен бизнестің түсінуіне және қолдауына, олардың реформаның нәтижелеріне деген мүдделігіне байланысты болады.

Ол үшін әкімшілік реформаны іске асыру, азаматтардың, бизнестің және үкіметтік емес ұйымдардың реформаның негізгі мақсаттары мен нәтижелеріне жария талқылау жүргізу, әкімшілік реформаны іске асырудың мақсаттары, міндеттері және барысы туралы қоғамды толық, оның ішінде бұқаралық ақпарат құралдарында хабардар ету жолымен іске асыру барысында мүдделігін арттыру мәселелері бойынша жұртшылықпен өзара іс-қимылы жасауын қамтамасыз

етілуі тиіс. Тұтастай мемлекеттік басқару жүйесін дамыту саясаты біртұтас, түсінікті, дәйекті, нақты қағидаттар мен өлшемдерге негізделеді және бұлжытпай сақталатын болады, ал мониторинг пен бағалаудың құрылатын жүйесі мемлекетке және азаматтарға мемлекеттік басқарудың жүргізіліп отырған реформаларының барысы мен нәтижелер туралы толық бейнесін сипаттайды.

Осылайша, Елбасының «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Жолдауында: «Мемлекеттілікті одан әрі нығайту және қазақстандық демократияны дамытуды маңызды мәселе ретінде атап өтті. Біздің мақсатымыз – мемлекеттік басқарудың жаңа түрін қалыптастыру. Ол қоғамға қызмет ету мен мемлекеттілікті нығайтудың жаңа міндеттеріне сай болуы тиіс, – деп атап өтті, яғни:

– біріншіден, бізге мемлекеттік жоспарлау және болжау жүйесін одан әрі жетілдіре түсу керек. Қойылатын мақсат – жоспарлар мен бағдарламалар әзірлеуде мемлекеттік органдардың жауапкершілігін күшейту, еліміз басшылыққа алатын стратегиялық құжаттарды қайта қарау. Елімізде мемлекеттік аудиттің ең озық әлемдік тәжірибесі негізінде кешенді жүйе құру қажет. Экономикалық стратегияларымыз жүзеге асуы үшін мемлекет дағдарыстық жағдайларды күні бұрын тиімді түрде біліп, оларға қарсы шара қолдануы тиіс. Бұл үшін бізге дағдарысқа қарсы әрекет етудің көпдеңгейлі жүйесін құру қажет;

– екіншіден, біз басқаруды орталықсыздандыруды сауатты жүргізуіміз керек. Орталықсыздандыру идеясының мәні – шешім қабылдау үшін құқықтар мен қажетті ресурстарды орталықтан өңірлік билік органдарына беру. Жергілікті жерлердегі билік органдарының өкілеттіктері қаржылық және кадрлық ресурстармен нығайтылатын болады. Қоғам және азаматтар мемлекеттік шешімдер қабылдау процесі мен олардың жүзеге асырылуына тікелей қатыстырылуы қажет. Жергілікті басқару органдары арқылы халыққа жергілікті маңызы бар мәселелерді өз бетімен және жауапкершілікпен шешуіне нақты мүмкіндік беру керек. Бекітілген жергілікті басқаруды дамыту тұжырымдамасы ауылдық, селолық деңгейде басқару сапасын арттыруға мүмкіндік жасайды және азаматтардың жергілікті маңызы бар мәселелерге қатысуын кеңейтеді. Қазір селолық әкімдіктерге қосымша өкілеттіктер беру және олардың ауылдағы ахуалға ықпалын күшейту.

Мемлекеттік саясаттың нақты бағыттарын жүзеге асыруға жауапты кәсіпқой басқарушылардың мүлдем жаңа санаты – «А» корпусы құрылды.

«А» корпусына бірінші кезекте жауапты хатшылар мен облыс әкімдерінің аппарат басшылары, комитет төрағалары, қалалар мен аудандар әкімдері кіреді. Бұдан былай мемлекеттік қызметші лауазымдық сатымен кезең-кезеңмен, билік иерархиясының бір сатысынан келесісіне өзінің машығын жетілдіре және кәсіби деңгейін арттыра отырып көтерілетін болады. Белгіленген көрсеткіштерді асыра

орындағандар мен өзінің тиімділігін көрсеткендерге және жоғары нәтижеге қол жеткізгендерге ғана ерекшелік жасалуы керек.

Ерекше назарды мемлекеттік қызметтер көрсетудің сапасын арттыруға аудару қажет. Міндет – мемлекеттік аппараттың халықпен өзара қарым-қатынастарында біржақты өктем көзқарастардан арылып, азаматтарға мемлекеттік қызметтерді тиімді және жедел түрде көрсетуге көшу.

Мемлекеттік органдарды оларға тән емес функцияларды орындаудан босатып, мемлекеттік институттардың дербестігін сапалық тұрғыдан кеңейтуге тиіспіз. Үкімет оның орындалуын 2014 жылдан бастап жергілікті бюджет қалыптастырудың жаңа тетігін енгізумен ұштастыруы керек», – деп өз сөзін аяқтады.

Елбасы қойған міндеттерге қол жеткізу үшін төмендегі бағыттардағы кешенді әрі нақты іс-шаралар шешімін табуға тиіс деп есептеледі:

біріншіден, мемлекеттік қызметке кадрларды конкурстық іріктеу жүйесіне халықтың сенімділік деңгейін арттыру;

екіншіден, мемлекеттік қызметкерлердің меритократия қағидаларының сақталуына деген сенім деңгейін арттыру;

үшіншіден, мемлекеттік органдардың құрылымын жетілдіру. Басқарушылық шешімдерді қабылдағанда мемлекеттік органдардың әрекетінде кешенділік болуын қамтамасыз ету қажет. Министрліктерге саясат қалыптастыру мен оны жүзеге асыруға бақылау жасау, саяси шешімдер қабылдау, ережелер шығарушылық әрекеті, комитеттер жұмысын үйлестіру функциялары жүктелген. Өз кезегінде министрліктердің комитеттері саясатты іске асырумен және бақылаушылық пен қадағалаушылық функцияларын дербес жүзеге асырумен айналысуы тиіс;

төртіншіден, мемлекеттік қызметкерлердің жалақыларын еңбектің нақты нәтижелерімен ұштастыра отырып өсіру;

бесіншіден, мемлекеттік қызметкерлерді дайындау, қайта дайындау және оқыту жүйесін жетілдіру;

алтыншыдан, мемлекеттік органдардың персоналын басқаруда кадр қызметтерінің рөлін арттыру және «е-қызмет» жүйесінің жұмысын жетілдіру келесілерді қамтуы тиіс:

– мемлекеттік органдардың кадр құрамының бірыңғай базасын құру;
– «Онлайн» режимінде мемлекеттік органдардың кадр құрамының мониторингісі;

– кадр қызметтерінің ақпараттарды алу және оны өндеуге жұмсалатын уақыт және еңбек шығындарын азайту;

– мемлекеттік органдардың персоналды басқаруын бағалау жүйесін автоматтандыру;

жетіншіден, этикалық нормаларды және сыбайластыққа қарсы заңнаманы, сонымен қатар олардың сақталуын бақылау жүйесін жетілдіру.

Жоғарыда сөз болған шаралардың бәрі және әкімшілік реформасының логикасы сыбайластықпен күреске бағытталған. Олардан бөлек арнайы шаралар да іске асырылуы тиіс деп есептеледі:

– этика кодексін құрастыру және «сыбайластық» ұғымын нақтылау;

– этика және «мүдделер қақтығысы» мәселелері бойынша заңнамалық базаны жетілдіру; «Мемлекеттік қызмет жүйесінде «мүдделер қақтығысы» ұғымын заңнамалық деңгейде айқындау қажет, мұнда мемлекеттік қызметшінің жеке мүдделері, қоғам мен мемлекет мүдделері арасында қайшылықтар туындауы мүмкін.

Бұл ретте мүдделер қақтығысын болдырмау және реттеу тәртібін регламенттеу қажет, оның ішінде мемлекеттік қызметшінің мемлекеттік қызметтен босағаннан кейін белгілі бір кезең ішінде оның қызметтік міндеттерін атқаруы кезеңінде тікелей бақылауында немесе оның құзыретіне сәйкес тікелей байланысты болған коммерциялық ұйымдарға жұмысқа ауысуына тыйым салуды белгілеу қажет»;

– сыбайластыққа қарсы заңнаманы жетілдіру;

– тәртіп кеңестерінің қызметін жетілдіру;

– мемлекеттік органдар қызметін қоғамдық бақылаудың тиімді тетігі ретінде азаматтардың мемлекеттік мекемелерге шағымын қарау үшін тағайындалатын омбудсмендер институтын енгізу;

– жоғары лауазымды шенеуніктердің активтері мен табыстары туралы ақпарат жариялау тәжірибесін енгізу;

– шенеуніктің бақылауындағы құқықтық өкілеттікті ауыстыру мақсатымен кадрлардың белгілі бір санаттарының мерзімді алмастырылуын қамтамасыз ету.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қинашева Ж.Б. Мемлекеттік басқару теориясы: оқу құралы / Ж.Б. Қинашева. – Өскемен, 2012. – 112 б.

2. «Орталық мемлекеттік органдар мен облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың жергілікті атқарушы органдары қызметінің тиімділігін жыл сайынғы бағалау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 19 наурыздағы № 954 Жарлығы.

3. Бекхожаева А.К. Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін оңтайландыру мәселелері / А.К. Бекхожаева, А. Базыл // Молодой ученый. – 2016. – №5.5. – С. 37-42.

4. Иватова Л.М. Политические технологии как способ осуществления политической модернизации Казахстана / Л.М. Иватова // Актуальные проблемы модернизации Республики Казахстан: экономика, политика, идеология. – Алматы, 2014. – С. 7-13.

5. Узакбаева А. Региональное антикризисное управление: теоретический аспект / А. Узакбаева, А.Ш. Абдимомынова // Молодой ученый. – 2015. – №7. – С. 505-508.

6. Келимбетов К. Административная реформа-велеение времени / К. Келимбетов //

Казахстанская правда. – 2012. – 26 января.

7. Открытость и эффективность работы государственных органов: аналитический отчет по исследованию / Агентство РК по делам гос. службы. – Алматы: ИЦ «Сандж», 2011. – 179 с.

REFERENCES

1. Qinasheva ZH.B., *Memlekettik basqaru teoryiasy. Oqu quraly. Oskemen, 2012, 112 (in Kaz).*

2. *Ortalyq memlekettik organdar men oblystardyq, respublikalyq manyzy bar qalanyn, astananyn zhergilikti atkarushy organdary qyzmetinin tiimdiligin zhyl sajynqy baqalau zhujesi turaly Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin 2012 zhylqy 19 nauryzdaqy 954 Zharlyqy (in Kaz).*

3. Bekhozhaeva A.K., Bazyl A., *Memlekettik basqarudyn tiimdi zhujesin ontajlandyru maseleleri. Molodoj uchenyj. 2016, 5.5, 37, 42 (in Kaz).*

4. Ivatova L.M., *Politicheskie tekhnologii kak sposob osushchestvleniya politicheskoy modernizacii Kazahstanskogo obshchestvo Aktual'nye problemy modernizacii Respubliki Kazahstan, ehkonomika, politika, idiologiya. Ivatova L.M. Almaty, 2014, 7, 13 (in Russ).*

5. Uzakbaeva A., Abdimomynova A.SH., *Regional'noe antikrizisnoe upravlenie, teoreticheskij aspekt. Molodoj uchenyj. 2015, 7, 505, 508 (in Russ).*

6. Kelimbetov K., *Administrativnaya reforma velenie vremeni. Kazahstanskaya pravda. 2012 (in Russ).*

7. *Otkrytost' i ehffektivnost' raboty gosudarstvennyh organov, analiticheskij otchet po issledovaniyu. Agentstvo RK po delam gos. sluzhby. Almaty, IC Sandzh, 2011. 179 (in Russ).*

ӘОЖ 347.2/.3(574)

М.К. СЕИЛХАН, А.С. РАМАЗАНОВА

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті,
Өскемен қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ТҮСІНІГІ

Мақалада Қазақстан Республикасындағы меншік құқығының түсінігі және азаматтық заңнамасындағы бұл институттың маңыздылығы қарастырылған. Бүгінгі күні нарықтық қатынастар жағдайында меншік құқығының мәселелерін зерттеу өте маңызды болып келеді, себебі жеке және заңды тұлғалар күнделікті меншік құқығына байланысты қатынастарға түсуде.

Түйін сөздер: меншік құқығы, меншік, билік ету құқығы, пайдалану құқығы, иелену құқығы.

ПОНЯТИЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье рассматриваются понятия права собственности в Республике Казахстан, а также значение данного института в гражданском законодательстве РК. На сегодняшний